

Наталія КОЗАЄВА,

приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу,
голова Комісії з питань кібербезпеки Нотаріальної палати України

ТЕХНОЛОГІЇ НА СТОРОЖІ НОТАРІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У наші дні використання інформаційних технологій не має меж. Віртуальний простір переймає від реального все підряд, у тому числі й злочинність у її нових формах і проявах. Поняття кіберпростору, введеного письменником Вільямом Гібсоном у п'єсі «Le Neuromancer», описує віртуальний простір як такий, в якому циркулюють електронні дані всіх комп'ютерів світу.

Практично кожен чув про кіберзлочинність і, можливо, навіть особисто з нею зіштовхувався. Вона включає в себе різні види злочинів, що здійснюються за допомогою комп'ютера і в мережі Інтернет. Об'єктом кіберзлочинів є персональні дані, банківські рахунки, паролі та інша особиста інформація як фізичних осіб, так і бізнесу, та державного сектора. Кіберзлочинність є загрозою не тільки на національному, але й на світовому рівні.

Комісія з питань кібербезпеки Нотаріальної палати України (далі — Комісія) була створена згідно з резолюцією Позачергового з'їзду нотаріусів, що відбувся 22–23 квітня 2016 року.

Враховуючи чисельні випадки несанкціонованого втручання у роботу державних реєстрів шляхом надсилання шкідливого програмного забезпечення на офіційні електронні адреси нотаріусів, що надавало можливість віддаленого керування за допомогою логінів та паролів нотаріусів, і, як наслідок, неправомірно (безпідставно) здійснювати реєстраційні дії, необхідно було терміново вживати заходів, які б до-

помогли якісно вплинути на інформаційну безпеку у сфері нотаріату. Адже ситуація, що склалась, практично нівелювала гарантії законності діяльності нотаріату як інституції, якій делеговано пріоритетні функції державної реєстрації визначальних прав громадянського суспільства: речових прав на нерухоме майно та гарантій ведення бізнесу.

Так, одним із першочергових завдань було доведення серйозності проблеми до широкого загалу нотаріусів та формування необхідної правової культури дотримання правил інформаційної безпеки при роботі з державними реєстрами. З перших днів роботи Комісія проводила аналітично-методичну роботу тощо з метою реалізації покладених на неї завдань із запобігання кіберзлочинності в діяльності нотаріату України загалом та несанкціонованому втручанням у роботу державних реєстрів зокрема.

Комісією за результатами першого засідання, яке відбулося у травні 2016 року, було розроблено методичні рекомендації, як запобігти несанкціонованому втручанням та які оперативні заходи як юридичні, так і технічні, необхідно вживати у випадку виявлення несанкціонованого втручання. Ці методичні рекомендації були розміщені на офіційному сайті Нотаріальної палати України (далі — НПУ) та направлені до відома та розповсюдження головам територіальних відділень НПУ і передані у НАІС.

Постійно провадиться робота з консолідації потерпілих нотаріусів, відпрацю-

вання єдиної правової позиції, зокрема, здійснюється співпраця з кіберполіцією як в регіонах, так і ГУ Національної поліції, що допомагає об'єднати порушені кримінальні справи за випадками несанкціонованого втручання в державні реєстри в одне провадження та вжити конкретних заходів з відновлення порушених прав у результаті неправомірних реєстраційних дій, а саме накладення арештів в рамках кримінального провадження на майно, яке стало об'єктом злочинного посягання. Також проведено зустрічі з представниками судової влади та сформована позитивна судова практика при розгляді позовних заяв до нотаріусів, що є потерпілими від несанкціонованого втручання, про визнання їх дій неправомірними, а саме про відмову у задоволенні таких позовів.

Завдяки постійній співпраці і в результаті багаторазових зустрічей і переговорів Комісії з компанією КІБЕР ЛАБ були досягнуті домовленості, завдяки яким постраждалі колеги могли оперативно передати жорсткі диски комп'ютерів на експертизу, і отримували консультації від фахівців щодо подальшого налагодження своєї безпечної роботи з реєстрами. Особлива подяка Донченко Олені, яка особисто направляла і допомагала кожному нотаріусу, який зіткнувся з цією проблемою.

Починаючи з травня 2016 року за ініціативою Комісії та президента НПУ Володимира Марченка було проведено низку робочих зустрічей з представниками НАІС, спрямованих на покращення роботи державних реєстрів, висловлено чисельні письмові пропозиції та зауваження. За результатами такої співпраці з НАІС було знайдено компроміс з монополізації захищених носіїв, зменшено їх вартість та розширено можливості використання: з двох реєстрів, як це було заявлено спочатку, до роботи з усіма реєстрами. Проведена роз'яснювальна робота з колегами про необхідність якнайшвидшого використання саме захищених носіїв. Постійно здійснюється робота з висвітлення проблеми несанкціонованого втручання в роботу державних реєстрів під «правильним кутом» у засобах масової інформації.

У процесі роботи членами Комісії було прийнято рішення розширити коло своєї діяльності і в результаті своєї діяльності ми стали охоплювати все більше проблем, з якими наші колеги стикаються щодня. Комісія стала входити у суть проблем нотаріату, пов'язаних з доступом до тих чи інших реєстрів та баз даних, вивчати досвід інших країн у цих питаннях. Було прийнято рішення розширити повноваження та задачі Комісії, не обмежуючись лише діяльністю у сфері комп'ютерної та інформаційної безпеки, а роботою та функціонуванням державних реєстрів взагалі, включаючи всі аспекти, у тому числі і юридичні. Так, триває постійна консультаційна робота з колегами, зокрема, через повідомлення в офіційній групі Фейсбук.

Зважаючи на труднощі, з якими колеги стикаються під час роботи в реєстрах та з ПК, Комісія оперативно розробила низку алгоритмів та методичних рекомендацій, які полегшують роботу нотаріусів. Перше, що було втілено в життя, — це напрацьовані Комісією на доручення президента НПУ Володимира Марченка Методичні рекомендації щодо дій організаційно-технічного характеру державних та приватних нотаріусів України у сфері безпеки використання Єдиних та Державних реєстрів України, завдяки яким нотаріусам стало зрозуміло, як саме захистити своє робоче місце від зовнішнього вторгнення.

Комісією було запропоновано алгоритм дій, пов'язаних з переходом нотаріусів до використання захищених носіїв ключів входу у державні реєстри України.

Протягом року Комісією надана юридична допомога нотаріусам, які були з необ'єктивних обставин відключені як від АРМ ДРРП «Реєстрація», так і від реєстрів через браузер (UnityBase або UB), від Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань за результатом розгляду скарг до Комісії Міністерства юстиції України з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації. Комісія взяла участь у зборі матеріалів, їх аналізі та складенні посібника «Процесуальні дії нотаріуса при блокуванні доступу до Державного реєстру речових прав».

Завдяки професійному обґрунтуванню в зверненні до держателів Державного земельного кадастру, Комісією також було досягнуто значного прогресу щодо можливості підключення до Державного земельного кадастру — відтепер це коштує 3000 гривень на рік, що надасть змогу широкому загалу нотаріусів ефективно здійснювати функції державного реєстратора прав на нерухоме майно, оперативно використовуючи дані державного земельного кадастру.

Для вдосконалення та полегшення роботи НПУ Комісією розроблено технічні умови та успішно протестовано програму для електронного голосування нотаріусів, а також інструкцію щодо її використання. Двічі нотаріусами Київського відділення НПУ вже було використано електронне голосування для виборів представників в Раду НПУ та Київське відділення НПУ.

Члени Комісії взяли активну участь у підготовці Чергового з'їзду нотаріусів, який відбувся 23 вересня 2016 року, шляхом його технічного забезпечення. Створивши електронну презентацію, Комісія допомогла наочно продемонструвати зміни та прогрес роботи НПУ, які були використані у звіті Президента НПУ на черговому з'їзді НПУ за перші 100 днів президентства.

Члени Комісії активно та безпосередньо сприяли створенню якісно нового веб-сайту НПУ та її закритої інформаційної системи, що надасть додаткових зручностей для користувачів. Знайдено підрядника, сформовано технічне завдання, наразі здійснюється апробація створеного продукту. Чимало часу було витрачено Олександром Сперчуном на спільну роботу з розробниками сайту. Завдяки його особистому контролю, небайдужості і терпінню та прекрасним знанням в цій галузі, я впевнена, у НПУ буде один з найбільш сучасних, зручних і функціональних сайтів. На цьому етапі на сайті проходить виправлення дрібних технічних помилок і він наповнюється аналітичним продуктом та базою даних, але, я впевнена, незабаром будемо насолоджуватися спілкуванням на цій новій для НПУ платформі. На сайті запроваджено дуже зручний сервіс on-line отримання новин НПУ шляхом одер-

жання електронного листа з посиланням на новину на сайті.

Створено сервіс збору електронних біографічних довідок, які заповнюються членами Ради НПУ, а також головами та членами комісій НПУ. У подальшому ці відомості будуть опубліковані на новому веб-сайті НПУ.

Члени Комісії ведуть постійний моніторинг фактів розміщення негативної інформації про нотаріат в мережі Інтернет. У разі їх виявлення Комісія оперативно повідомляє НПУ про такі випадки та проводить роботу з видалення інформації з мережі Інтернет.

Завдяки діяльності Комісії НПУ може замовляти програмне забезпечення в рамках Програми технологічної підтримки неприбуткових організацій України TechSoup Ukraine.

Усі ми бачимо, як ускладнилася робота нотаріуса. Одночасно з наданням нотаріусам додаткових делегованих державою функцій збільшилася кількість документів, що подаються нотаріусу для вчинення нотаріальної дії чи проведення державної реєстрації. Робота нотаріуса завжди потребувала значної уваги до документів, але зараз їх вивчення та перевірка стали надзвичайно великою проблемою. В умовах економічної кризи та складної політичної ситуації в Україні зростає кількість випадків шахрайства. Найпоширенішим видом шахрайства, що зустрічається в нотаріальній діяльності, є підробка документів. І цьому сприяє низка факторів. Зокрема, державна політика спрощення ведення бізнесу призвела до зниження вимог до документів та погіршення їх захищеності, а відповідно і до погіршення захищеності майнових прав громадян. Значна кількість документів зараз вчиняється без використання спеціальних бланків нотаріальних документів. Також варто звернути увагу на погіршення якості нотаріальних бланків, що полегшує можливість їх підробки.

З метою перевірки документів нотаріуси почали звертатися один до одного в телефонному режимі. Але, по-перше, не завжди існує можливість перевірки в телефонно-

му режимі, по-друге, телефонні дзвінки забирають значну частину робочого часу. І врешті-решт, ані телефонна перевірка, ані перевірка за даними єдиних та державних реєстрів наразі не гарантує достовірності документа внаслідок поширеної практики витравлювання та передрукування тексту.

Одним з таких механізмів може стати Єдиний реєстр нотаріальних документів (дій) (далі — ЄРНД). Комісія працює над цим питанням. До ЄРНД можуть вноситися відомості як про документи, які потребують особливої уваги (зокрема, статuti, протоколи, інші документи, видані без використання спеціальних бланків нотаріальних документів), так і про будь-які нотаріальні документи (дії) взагалі. Наявність ЄРНД надасть можливість швидко та оперативно перевіряти не лише факт видачі документа, але і його стислий зміст. Це повинно значною мірою сприяти захисту майнових прав фізичних та юридичних осіб, а також боротьбі з рейдерством та шахрайством. Крім того, запровадження такого механізму самоврядною організацією нотаріусів значною мірою сприятиме підвищенню іміджу НПУ, зростанню довіри населення до нотаріусів.

Весь світ переходить на електронні бази даних зберігання інформації, і звичайно, наше майбутнє теж все більше переводить нас з паперового інформаційного поля в цифрове. Сьогодні в нашій країні функціонують понад 100 різних електронних реє-

стрів і баз, а саме: кредитні історії, кадастрова карта України, реєстр ліцензій, найбільші платники податків, кримінальний пошук, зниклі громадяни, реєстр громадян, які виїхали/заїхали в країну, державний реєстр майнових прав на нерухоме майно, реєстр вкрадених автомобілів і багато-багато іншого. Комісія постійно аналізує всі труднощі, які виникають навколо вчинення нотаріусом нотаріальних дій. Зокрема, необхідне повне забезпечення повноцінного доступу нотаріусів до єдиного державного реєстру судових рішень, реєстрів реєстрації цивільного стану, демографічного реєстру, до бази МВС з викрадених та арештованих автомобілів та створення бази даних паспортної системи.

Ми йдемо в ногу з часом, тримаємо руку на пульсі. Комісія постійно стежить за новими технологіями. Як писав Оноре де Бальзак у книзі «Нотаріус», нотаріус — це не тільки висококваліфікований юрист, але в ньому має бути трохи від судді і священика. Зважаючи на реалії сьогоdnішнього дня, я б додала: у нотаріуса повинно бути щось і від програміста. Нотаріус повинен не тільки аналізувати знайдену в реєстрі інформацію, він повинен вміти її знайти, дати їй оцінку, вміти правильно вносити цю інформацію.

Пропозицій багато, робота цікава і творча, є необхідність відповідати реаліям часу, технічному прогресу, постійно розвивати нотаріат, його можливості, тому запрошуємо всіх бажаючих, що мають спеціальні знання, досвід колег до співпраці з нашою Комісією! ✎